

Галя Ганська

Іван Бунін

Іван Бунін

Галя Ганська

Переклад Олександра Грязнова

Художник і колишній моряк сиділи на терасі паризького кафе. Був квітень, і художник захоплювався: який чудовий Париж весною і які чарівні парижанки в перших весняних костюмах.

— А в мої золоті часи Париж весною був, звичайно, ще прекраснішим, — казав він. — І не тому тільки, що я був молодим, — сам Париж був зовсім іншим. Подумай: жодного автомобіля. І хіба так, як тепер, жив Париж!

— А мені чомусь згадалась одеська весна, — сказав моряк. — Ти, як одесит, ще краще за мене знаєш всю її особливу чарівність — це поєднання вже гарячого сонця і морської, ще зимової, свіжості, яскравого неба і весняних морських хмар. І в такі дні весняна жіноча ошатність на Дерибасівській...

Художник, розпалюючи люльку, крикнув: "Garçon, un demi!" (Гарсоне, кухоль пива!) — і жваво обернувся до нього:

— Пробач, я тебе перебив. Уяви собі — говорячи про Париж, я теж думав про Одесу. Ти маєш рацію, — одеська весна дійсно щось особливе. Тільки я завжди згадую якось нероздільно паризькі весни і одеські, вони у мене чергувались, ти ж знаєш, як часто їздив я в ті часи у Париж весною... Пам'ятаєш Галю Ганську? Ти бачив її десь і казав мені, що ніколи не зустрічав чарівнішої дівчинки. Не пам'ятаєш? Та все одно. Я зараз, заговоривши про тодішній Париж, думав саме про неї і про ту весну в Одесі, коли вона вперше зайшла до мене в майстерню. Певне, у кожного з нас знайдеться який-небудь особливо дорогий любовний спомин або якийсь особливо тяжкий любовний гріх. Так от Галя є, здається, мій найпрекрасніший спомин і мій найтяжчий гріх, хоч, бачить бог, все ж таки мимовільний. Тепер ця справа настільки давня, що я можу розповісти тобі її з повною відвертістю...

Я знав її ще підлітком. Росла вона без матері, разом з батьком, якого мати вже давно кинула. Був він дуже заможною людиною, а за професією художник-невдаха, аматор, як кажуть, але такий пристрасний, що, крім живопису, не цікавився нічим у світі і все життя займався лиш тим, що стояв за мольбертом і захащував свій будинок — у нього була садиба у Відраді — старими і новими картинами, купуючи все, що йому подобалось, усюди, де можливо. Дуже красивий був чоловік, огрядний, високий, з чудовою бронзовою бородою, польсько-українського походження, зі звичками великого пана, гордий і вишукано-ввічливий, усередині дуже замкнутий, але вдавав із себе відкриту людину, особливо з нами: один час усі ми, молоді одеські художники, гуртом

ходили до нього кожної неділі років зо два підряд, і він завжди зустрічав нас з розпростертими обіймами, тримався з нами, при усій різниці нашого віку, зовсім по-товариськи, без кінця говорив про живопис, пригощав на славу. Галі було тоді років тринадцять-чотирнадцять, і ми захоплювались нею, звичайно, тільки як дівчинкою: вона була на рідкість мила, жвава, граційна, личко з русими кучерями вздовж щік, як у ангела, але така кокетлива, що батько якось сказав нам, коли вона вбігла навіщось до нього в майстерню, щось шепнула йому на вухо і відразу вискочила геть:

— Ой, ой, що за дівча росте у мене, друзі мої! Боюсь я за неї!

Потім, з грубістю молодості, ми якось відразу і всі до одного, ніби змовившись, кинули ходити до нього, щось набридло нам у Відраді – певне, його нескінченні розмови про мистецтво і про те, що він відкрив нарешті ще один вартий уваги секрет того, як треба писати. Я саме тої пори провів дві весни в Парижі, уявив себе другим Мопассаном у любовних справах і, повертаючись у Одесу, ходив найвульгарнішим джигуном: циліндр, горохове пальто до колін, кремові рукавички, лакові черевики з гудзиками, дивовижна тростина, а до цього додай хвилясті вуса, теж під Мопассана, і поводження з жінками зовсім підле за безвідповідальністю. І от іду я одного разу в чудесний квітневий день по Дерибасівській, переходжу Преображенську і на розі, біля кав'ярні Лібмана, зустрічаюсь раптом з Галею. Пам'ятаєш п'ятиповерховий будинок, де була ця кав'ярня, — на розі Преображенської і Соборної площі, знаменитий тим, що весною, у сонячні дні, він чомусь завжди був унизаний по карнизах шпаками і їх щебетом? Мило й весело це було надзвичайно. І ось уяви собі: весна, всюди безліч ошатного, безтурботного і привітного люду, ці шпаки, що сиплять невгамовним щебетом, ніби якимось сонячним дощем, – і Галя. І вже не підліток, не ангел, а дивовижно гарненька тоненька дівчина у всьому новенькому, світло-сірому, весняному. Личко під сірим капелюшком наполовину закрите попелистою вуалькою і крізь неї сяють аквамаринові очі. Ну, звичайно, вигуки, розпитування і докори: як ви всі забули тата, як давно не були у нас! О, так, кажу, так давно, що ви встигли вирости. Зразу ж купив їй у обідраного дівчиська букетик фіалок, вона зі швидкою вдячною посмішкою очима відразу, як заведено у всіх жінок, підносить його собі до обличчя. – Хочете сядемо, хочете шоколаду? – Із задоволенням. – Підняла вуальку, п'є шоколад, святково поглядає і все розпитує про Париж, а я все дивлюсь на неї. – Тато працює з ранку до вечора, а ви багато працюєте чи все парижанками захоплюєтесь? – Ні, більше не захоплююсь, працюю і написав декілька непоганих речей. Хочете зайти до мене в майстерню? Вам можна, ви ж дочка художника, і живу я у двох кроках звідси. – Дуже зраділа: — Звичайно, можна! І потім, я ніколи не була ні в одній майстерні, крім татової! – Опустила вуальку, схопила парасольку, я беру її під руку, вона на ходу узгодила наші кроки і сміється. – Галя, — кажу, — чи можна мені називати вас Галею? – Швидко і серйозно відповідає: вам можна. – Галя, що з вами сталося? – А що? – Ви й завжди були чарівні, а тепер чарівні просто на диво! – Знову підбрала крок і каже чи то жартома, чи серйозно: — Це ще так, чи те іще буде! – Ти пам'ятаєш темні, вузькі сходи на мою вишку з двору? Тут вона раптом притихла, іде, шарудить нижньою

шовковою спідничкою і все озирається. У майстерню увійшла навіть трошки благоговійно, прошепотіла: як у вас тут гарно, таємниче, який страшенно великий диван! І скільки картин ви написали, і все Париж... І стала ходити від картини до картини з тихим захватом, змушуючи себе бути неквапливою і уважною. Надивилась, зітхнула: так, скільки прекрасних речей ви створили! – Хотите чарочку портвейну і печива? – Не знаю... Я взяв у неї парасольку, кинув її на диван, взяв її ручку в лайковій білій рукавичці: — Можна поцілувати? – Та я ж у рукавичці... — Розстебнув рукавичку, поцілував початок маленької долоні. Опустила вуальку, без виразу дивиться крізь неї аквамариновими очима, тихо каже: ну, мені пора. – Ні, кажу, спершу посидьмо трошки, я вас ще гарненько не роздивився. Сів і посадив її до себе на коліна, — знаєш цю чудову жіночу вагу навіть легеньких? Вона якось загадково питає: я вам подобаюсь? Подивився я на неї на всю, подивився на фіалки, які вона приколола до свого новенького жакетика, і навіть засміявся від розчулення: а вам, кажу, ось ці фіалки подобаються? – Я не розумію. – Що ж тут не розуміти? Ось і ви вся така ж, як ці фіалки. – Опустивши очі, сміється: — У нас в гімназії такі порівняння панянок з різними квітами називали писарськими. – Хай так, та як же інакше сказати? – Не знаю... І злегка гойдає своїми гарними ніжками, дитячі губки напіввідкриті, виблискують... Підняв вуальку, відхилив голівку, поцілував – ще трохи відхилила. Пішов по слизькій шовковій зеленкуватій панчосі вгору, до застібки на ній, до резинки, відстібнув її, поцілував тепле рожеве тіло початку стегна, потім знову у напіввідкритий ротик – стала ледь-ледь кусати мені губи...

Моряк з усмішкою похитав головою:

— *Vieux satyre!* (Старий сатир!)

— Не кажи дурниць, — сказав художник. – Мені все це дуже боляче згадувати.

— Ну, добре, розповідай далі.

— Далі було те, що я не бачив її цілий рік. Одного разу, також весною, пішов нарешті у Відраду і був зустрінутий Ганським з такою зворушливою радістю, що згорів від сорому, як по-свинськи ми його кинули. Дуже постарів, борода сріблиться, та все те ж захоплення у розмовах про живопис. З гордістю став показувати мені свої нові роботи – летять над якимись голубими дюнами величезні золоті лебеді – намагається, бідолаха, не відстати від віку. Я відчайдушно брешу: чудово, чудово, великий крок вперед ви зробили! Кріпиться, але сяє, як хлопчик. Ну, дуже радий, дуже радий, а тепер снідати. – А де дочка? – Поїхала у місто. Ви її не впізнаєте! Не дівчинка, а вже дівчина і, головне, зовсім, зовсім інша: виросла, витягнулася, як та тополя! – От не повезло, думаю, я ж пішов до старика тільки тому, що жахливо захотілося її побачити, і ось, ніби навмисне, вона у місті. Поснідав, розцілував м'яку, запашну бороду, пообіцяв бути неодмінно наступної неділі, вийшов – а назустріч мені вона. Радісно зупинилась: ви? яким вітром? були у тата? ой, яка я рада! – А я ще більше, кажу; тато мені сказав, що вас тепер і не впізнати, справжня тополя, — так воно і є. – І справді так: вже ніби й не панянка, а молоденька жінка. Посміхається і крутить на плечі відкриту парасольку. Парасолька біла, мереживна, сукня і великий капелюшок теж білі, мереживні, волосся

збоку капелюшка з чудовим рудим відтінком, в очах уже нема колишньої наївності, личко видовжилось... — Так, я зростом навіть трохи вища за вас. — Я тільки киваю головою: правда, правда... Пройдімось, кажу, до моря. — Пройдімось. — Пішли між садами провулком, бачу, весь час відчуває, що я, говорячи, що попало, не зводжу з неї погляду. Іде, струнко поводячи плечима, парасольку закрила, лівою рукою тримає мереживну спідничку. Вийшли на урвище — подуло свіжим вітром. Сади вже одягаються, мліють під сонцем, а море зовсім північне, низьке, крижане, загортає крутою зеленою хвилею, усе в баранцях, тоне оддалік у сизій каламуті, одним словом, Понт Евксінський. Замовкли, стоїмо, дивимось і ніби чогось чекаємо, вона, вочевидь, думає те саме, що і я — як вона сиділа у мене на колінах рік тому. Я взяв її за талію і так сильно притиснув усю до себе, що вона вигнулась, ловлю губи — намагається звільнитися, крутить головою, ухиляється і раптом поступається, дає мені їх. І все це мовчки — ні я, ні вона ані звуку. Потім раптом вирвалась і, поправляючи капелюшок, просто і переконано говорить:

— Ох, який ви негідник, який негідник.

Повернулась і, не озираючись, швидко пішла провулком.

— Та чи було у вас тоді в майстерні що-небудь, чи ні? — спитав моряк.

— До кінця не було. Цілувались жахливо, ну і все інше, але тоді мене жаль узяв: вся зашарілась, як вогонь, уся розпатлана, і бачу, що вже не володіє собою зовсім подитячому — і страшно і жахливо хочеться цього страшного. Зробив вигляд, що образився: ну не треба, не треба, не хочете, то й не треба... Став ніжно цілувати ручки, заспокоїлась...

— І як же після цього ти цілий рік її не бачив?

— А біс його знає, як. Боявся, що вдруге не пожалію.

— Поганий же ти був Мопассан.

— Можливо. Але чекай, дай вже до кінця розкажу. Не бачив я її ще з півроку. Минуло літо, стали всі повертатися із дач, хоча тут якраз би й жити на дачі — ця бессарабська осінь щось божественне за спокоем одноманітних гарячих днів, за ясністю повітря, за красою рівної синяви моря і сухої жовтизни кукурудзяних ланів. Повернувся з дачі і я, іду якимось знову повз Лібмана — і, уяви собі, знову назустріч вона. Підходить до мене, мов і не було нічого, і починає реготати, чарівно кривлячи рот: "Ось фатальне місце, знову Лібман!"

— Що це ви така весела? Страшенно радий вас бачити, але що з вами?

— Не знаю. Після моря весь час ніг під собою не чую від задоволення бігати містом. Засмагла і ще витягнулась — правда?

Дивлюсь — правда і, головне, така веселість і свобода у розмові, у сміху і у всьому поводженні, ніби заміж вийшла. І раптом говорить:

— У вас ще є портвейн і печиво?

— Є.

— Я знову хочу дивитись вашу майстерню. Можна?

— Господи боже мій! Звичайно, можна!

— Ну, то ходімо. І швидко, швидко!

На сходах я її спіймав, вона знову вигнулась, знову замотала головою, але без великого спротиву. Я довів її до майстерні, цілуючи у закинуте назад обличчя. У майстерні таємниче прошепотіла:

— Але послухайте, це ж безумство... Я збожеволіла...

А сама вже зняла солом'яного капелюшка і кинула його у крісло. Рудувате волосся підняте на маківку і заколите черепаховим стоячим гребенем, на чолі завита чолка, лице у легкій рівній засмазі, очі дивляться безглуздо-радісно... Я почав невміло роздягати її, вона поспіхом стала допомагати мені... як зараз все це бачу, пристрасна вона була надзвичайно... Та облишмо це. Ось що трапилось тижнів за два, протягом яких вона мало не щодня бувала у мене. Несподівано вбігає вона якось до мене вранці і прямо з порогу:

— Ти, кажуть, днями в Італію їдеш?

— Так. То що з того?

— Чому ж ти не сказав мені про це ні слова? Хотів потайки втекти?

— Бог з тобою. Якраз нині збирався піти до вас і сказати.

— При батькові? Чому ж не мені наодинці? Ні, ти нікуди не поїдеш!

Я спалахнув, як дурень:

— Ні, поїду.

— Ні, не поїдеш.

— А я тобі кажу, що поїду.

— Це твоє останнє слово?

— Останнє. Та зрозумій, що я повернусь за який-небудь місяць, найбільше за півтора. І взагалі, послухай, Галя...

— Я вам не Галя. Я вас тепер зрозуміла - все, все зрозуміла! І якби ви зараз стали присягатися мені, що ви нікуди і ніколи до віку не поїдете, мені тепер байдуже. Справа уже не в тому!

І, відчинивши двері, хряснула ними з розмаху і зачастила каблучками вниз по сходах. Я хотів кинутися за нею, та стримався: ні, хай прийде до тями, ввечері рушу у Відраду, скажу, що не хочу засмучувати її, в Італію не їду, і ми помиримось. Та годині в п'ятій раптом заходить до мене з дикими очима художник Сінані:

— Ти знаєш - у Ганського дочка отруїлась! До смерті! Чимось, чорт його знає, рідкісним, миттевим, украла щось у батька - пам'ятаєш, цей старий ідіот показував нам цілу шафку з отрутами, уявляючи себе Леонардо да Вінчі. От божевільний народ ці прокляті поляки й полячки! Що з нею раптом сталося - незбагненно!

— Я хотів застрелитися, — тихо сказав художник, помовчавши і набиваючи люльку.
- Мало не втратив розуму...

28. 10. 40